

Θριαμβευτικά, ψάλλεται από το εκκλησίασμα το «Χριστός ανέστη». Αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Χριστός, έχοντας πατήσει τον Θάνατο, με θάνατο, κι έχοντας χαρίσει ζωή σε όσους βρίσκονταν στα μνήματα. Είναι η καιρία στιγμή της πίστης, η κρυφή ελπίδα όλων, όσοι γνωρίζουν ότι ανήμποροι κάποια στιγμή θα αντιμετωπίσουν τον Χάρο: «Αναστάς ο Ιησούς από του τάφου, καθώς προείπε, έδοκεν ημίν την αιώνιον ζωήν...», αντιφωνούν οι μαθητές στην πρωινή προσευχή στα σχολεία. Κάποιος, τελικά, έπρεπε να θυσιαστεί για την ανθρωπότητα. Ευτύχημα είναι ότι «ο αίρων τας αμαρτίας του κόσμου» είναι ο Χριστός, ο γιος του Θεού που αναστήθηκε, «καθώς προείπε», οπότε μικρό το κακό από τη θυσία του, μεγάλο το καλό ως αποτέλεσμα.

Επί αιώνες ολόκληρους προσπάθησε η εκκλησία να τονίσει το πνευματικό περιεχόμενο του θείου δράματος και την αλληγορική σημασία του τρίπτυχου «σταύρωση, ταφή, ανάσταση». Βαθιά ριζωμένη μέσα στις αρχαίες παραδόσεις η λαϊκή πίστη προσκολλήθηκε στο δράμα, όπως αυτό εκτυλίσσεται με μια σειρά αναπόφευκτων πράξεων, που κάθε χρόνο αναπαριστάνονται στην εκκλησία ως λειτουργία, στο χωριό και στις μικρές πόλεις ως σκηνές ενός λαοφιλούς θεατρικού έργου. Που ο χρόνος το έχει εμπλουτίσει με προλήψεις και δεισιδαιμονίες. Με την εκκλησία να έχει συμβιβαστεί και να συμμετέχει.

Στα Καλάβρυτα, αν μαύρη κότα γεννήσει αβγό τη Μεγάλη Πέμπτη ή αν τύχει και κάποια κότα πρωτογεννήσει Μεγάλη Πέμπτη, ο τυχερός ιδιοκτήτης τους αποκτά δυνάμεις μαγικές, ακολουθώντας φυσικά τη σωστή διαδικασία. Τα συγκεκριμένα αβγά μεταφέρονται στην εκκλησία την ίδια μέρα. Την ίδια μέρα πρέπει και ο παπάς να τα «διαβάσει». Κι αμέσως, πάντα την ίδια μέρα, τα θάβουν σταυρωτά στο αμπέλι, για να μην το τρώει το σκαθάρι και να μην το πλησιάζει το χαλάζι. Στην Κορώνη, τα φυλάνε στο σπίτι και τα τρώνε, όταν έχουν πονόλαιμο. Οι γνωρίζοντες διαβεβαιώνουν ότι «κάνουν πολύ καλό».

Το ύψωμα (αντίδωρο) της Μεγάλης Πέμπτης τοποθετείται σ' ένα σακουλάκι με λουλούδια και φυλάγεται πίσω από το εικονοστάσι, για θεραπευτικούς λόγους. Σε μερικά μέρη, έχει ζυμωθεί με μαγικό τρόπο: Στη Ζάκυνθο, επτά αγνές παρθένες καθαρίζουν το σιτάρι κόκκο κόκκο, το πλένουν, το απλώνουν στον ήλιο, το αλέθουν, το ζυμώνουν και το ετοιμάζουν «μονοήμερα». Στην Κορώνη, σε κάθε σπίτι τελείται ευχέλαιο τη Μεγάλη Πέμπτη: «Τα τρία ριγανόξυλα, με τα οποία ο παπάς μύρωσε τους παριστάμενους, τα φυλάνε στο εικονοστάσι κι όταν χτίσουν καινούριο σπίτι, τα βάζουν στα αγκωνάρια». Το λάδι και το κρασί που καίνε στο φλιτζάνι, τ' αφήνουν να κάψουν ως κάτω κι έπειτα παίρνουν το φλιτζάνι και κατεβαίνουν να το πλύνουν στην παραλία, «όχι αλλού». Στη Λήμνο, τη Μεγάλη Πέμπτη, στο αναλόγιο που ακουμπά ο παπάς το Ευαγγέλιο, κρεμούν με ένα σπάγκο «τα τσεμπέρια των παιδιών, για να έχουν τη φύλαξη». Στα Δώδεκα Ευαγγέλια, φέρνουν μπουκάλια με νερό και τα βάζουν κάτω από το αναλόγιο. Μόλις τελειώσει η ανάγνωση, ο παπάς παίρνει τα

μπουκάλια και τα πάει στο ιερό, κάτω από την Αγία Τράπεζα. Τα μπουκάλια επιστρέφονται τη Λαμπρή, στην Αγάπη. Με το νερό τους, ραντίζεται με βασιλικό σαράντα φορές όποιος αρρωστήσει.

Στην Πάτμο, γίνεται στην ύπαιθρο αναπαράσταση του ιερού νιπτήρος και της προσευχής στο Όρος των Ελαιών. Τη νύχτα, μετά τα Δώδεκα Ευαγγέλια, ανάβουν φωτιά, αναπαριστώντας την φωτιά με τον απόστολο Πέτρο στην αυλή του Καϊάφα.

Μεγάλη Πέμπτη, «καθώς ο Σωτήρ κατέρχεται εις τον Άδη», οι ψυχές των νεκρών λυτρώνονται, «ξανασαίνουν κι αυτές και βγαίνουν και πάνε στα λουλουδάκια». Μένουν έξω πενήντα μέρες. Την πεντηκοστή, «γονατίζουν οι ψυχές, προσκυνάνε τον Θεό και γυρίζουν πάλι στον τόπο τους».

Η διόλου χριστιανική κλεψιά και οι φωτιές είναι συνυφασμένες με τα έθιμα και το λειτουργικό της Μεγάλης Παρασκευής. Την ώρα που σημαίνει η καμπάνα το ξεκίνημα της περιφοράς του επιτάφιου, στην Νότια Πελοπόννησο, οι νοικοκυρές ανάβουν φωτιές με κληματόβεργες μπροστά στα σπίτια τους. Τη στιγμή που περνά από μπροστά ο επιτάφιος, η φωτιά έχει γίνει θράκα. Η νοικοκυρά ρίχνει μια χούφτα μοσχολίβανο, μοσχοβολά ο τόπος κι ο παπάς στέκεται και «κάνει παραστάσιμο». Αλλού, στις φωτιές, «καίνε τον Οβριγιό» (τον εβραίο ή ειδικά τον Ιούδα). Στη Μυτιλήνη, παραβγαίνουν, ποιος θα ανάψει την πιο μεγάλη φωτιά με ξύλα κλεμμένα από τις αυλές. Στις Σέρρες, οι γυναίκες βγάζουν στο κατώφλι την εικόνα του Εσταυρωμένου μέσα σε λουλούδια και ένα πιάτο με χώμα, όπου έχει φυτευτεί χλόη φακής ή κριθαριού, παραπέμποντας κατευθείαν στους αρχαίους «κήπους του Άδωνη», στη γιορτή των Αδώνειων.

Τα λουλούδια, με τα οποία στολίζεται ο επιτάφιος, έχουν μαγική δύναμη, αν είναι κλεμμένα από ξένους κήπους. Κι αν κλαπούν κι από τον επιτάφιο, μετά τη λήξη της τελετής, έχουν ακόμα πιο δραστική ενέργεια: Σαν φυλαχτά ή σαν φάρμακα (βρασμένα με λίγο νερό στα κάρβουνα) για τα άρρωστα παιδιά. Μαγική δύναμη, αλλού, έχει και το χώμα, στα σταυροδρόμια, όπου έκανε στάση ο επιτάφιος. Σκορπίζοντάς το στο σπίτι, εξαφανίζονται οι κοριοί. Κι αν την κατάλληλη στιγμή, με ένα καλάμι, σχεδιάσουν σταυρούς στην αυλή του σπιτιού, στην Κρήτη, οι ποντικοί δεν πλησιάζουν τα κουκιά.

Προλήψεις, δεισιδαιμονίες και μάγια, όμως, δεν πιάνουν χαρτωσιά μπροστά στο μέγεθος της δύναμης που η ίδια η ανάσταση εμπεριέχει. Είναι ο θρίαμβος της ζωής πάνω στον θάνατο. Είναι η επιβράβευση της θυσίας του Ανθρώπου για τον άνθρωπο. «Πιθανό είναι να

μην πέθανε ο Χριστός πάνω στον σταυρό», υποστηρίζουν κάποιοι επιστήμονες. Η ρωμαϊκή σταύρωση ήταν ποινή για τους μη Ρωμαίους πολίτες. Και ήταν για τον καταδικασμένο ένα μαρτύριο που διαρκούσε δυο με τρεις μέρες, «το σκληρότερο και ειδεχθέστερο βασανιστήριο», κατά τον Κικέρωνα. Οι ίδιοι οι φρουροί, καμιά φορά και με κάποια έξαρση ευσπλαχνίας, σκότωναν το θύμα για να το λυτρώσουν από το ατέλειωτο μαρτύριο ή του έδιναν να πει ποτό με ναρκωτικό. Ο Χριστός όμως παρέδωσε το πνεύμα σε έξι ώρες. Ο Πιλάτος δεν το πίστεψε. Μόνο όταν ο εκατόνταρχος τον διαβεβαίωσε ότι όντως ήταν νεκρός, έδωσε την άδεια να τον κατεβάσουν από τον σταυρό. Και η μετά από σαράντα ημέρες ανάληψή του στους ουρανούς δεν ήταν ασυνήθιστο φαινόμενο για τους εβραίους. Μωυσής, Ενώχ, Ηλίας και Ησαΐας είχαν προηγηθεί.

Οι επιστημονικές αιτιάσεις χάθηκαν στο πέλαγος της αδιαφορίας. Η συλλογική ενοχή για την θυσία ενός αθώου καταπραΰνθηκε με την ανάσταση. «Ευτυχώς, το σκηνικό ήταν στημένο». Έτσι έπρεπε να γίνει, ώστε να μπορέσει να αναστηθεί «καθώς προείπε». Δεν πρόκειται κανέναν να τιμωρήσει ως υπαίτιο της σταύρωσής του, όταν έρθει η ώρα της Δευτέρας Παρουσίας για το «κρίναι ζώντας και νεκρούς».

Για πότε ήταν να συμβεί η Δευτέρα Παρουσία; Την περίμεναν γύρω στο 70 μ.Χ., όταν ο Τίτος κατέστρεψε τον ναό του Σολομώντα. Την περίμεναν και στα χρόνια του Αδριανού. Και στα τέλη του Β' αιώνα, όταν το χάος απειλούσε τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Μετά, το ζήτημα ανέλαβαν οι σοφοί: «Μετά από χίλια χρόνια», λέει μια επιστολή που αποδίδεται στον Βαρνάβα. «Όταν δεν θα υπάρχει πια εβραίος επί της Γης», εξηγούσαν οι πιο προνοητικοί. Δεν θα έρθει ο ίδιος αλλά θα στείλει το Άγιο Πνεύμα, εκτιμούσε ο Ιωάννης. Έπειτα, η Βασιλεία μετακόμισε στους Ουρανούς, στον παράδεισο, που υπάρχει πέρα από τον τάφο. «Η πίστη στην Δευτέρα Παρουσία ίδρυσε τον χριστιανισμό. Η ελπίδα των Ουρανών τον διατήρησε», αποφαίνεται ο Will Durant.

Η Θυσία ήταν η κορύφωση του δράματος. Στη θυσία του Αβραάμ, ένα αρνί αντικατέστησε την τελευταία στιγμή τον Ισαάκ. Στην Αυλίδα, η Ιφιγένεια αντικαταστάθηκε από ένα ελάφι. Η θυσία, όμως, υπήρξε. Η χριστιανική αναπαράστασή της θυσίας απαιτεί αρνί. Στη σούβλα, στην ύπαιθρο, εκεί όπου η βλάστηση γιορτάζει την ανάστασή της. Η ιεροτελεστία της βλάστησης, άλλωστε, είναι συνυφασμένη με τη θυσία.

Οι Πάουινς και οι Ινδιάνοι του Γκουγιακίλ (στον Ισημερινό της Νότιας Αμερικής), την εποχή της σποράς, θυσίαζαν έναν άνθρωπο, για να γονιμοποιήσει τη γη με το αίμα του. Η μετέπειτα συγκομιδή ήταν η έμπρακτη απόδειξη της ανάστασης του θυσιασμένου, που πια λατρευόταν ως θεός. Αλλού, όπως και στο Μεξικό, οι πρωτόγονοι πίστευαν ότι αποκτούσαν δύναμη, αν έτρωγαν τον ίδιο τον θεό. Με τα κατάλληλα μαγικά, κατασκεύαζαν ομοίωμα του

θεού από σπόρους και λαχανικά ζυμωμένα με το αίμα επτά αγοριών, που είχαν ήδη θυσιαστεί και καταβροχθιστεί από τη φυλή. Μετά, νήστευαν κι έτρωγαν από το ομοίωμα αυτό. Αργότερα, στη θυσία, ο άνθρωπος αντικαταστάθηκε από ζώο. Ανάλογες παραδόσεις αναπτύχθηκαν σ' όλη τη Γη κι από αυτές ξεπήδησε ο μύθος του θεού που πεθαίνει για τον λαό του, για να επανέλθει μετά στη ζωή, θριαμβευτικά. Η ποίηση ωραιοποίησε την μαγεία και την ενσωμάτωσε στη θεολογία. Οι ιεροτελεστίες της βλάστησης δυνάμωσαν τους ηλιακούς μύθους που απηχούν τον θρύλο του θεού, ο οποίος πεθαίνει και ξαναγεννιέται. Και η νύχτα μπήκε στο παιχνίδι. Ο θεός ήλιος πεθαίνει κάθε δύση και ξαναγεννιέται κάθε αβγή. Κάθε δύση είναι και μια σταύρωση. Κάθε αβγή και μια ανάσταση, σημειώνει ο Will Durant.

Στην ευρύτερη γειτονιά μας, ο θεός ήλιος είναι τόσο παλιός όσο και η θρησκεία. Στους Σουμέριους έγινε ο θεός Σαμάς, το φως των θεών. Περνούσε τη νύχτα στα σκοτεινά βάθη του βορρά, ώσπου η Αβγή να του ανοίξει τις πύλες. Υψωνόταν τότε σαν φλόγα και οδηγούσε το άρμα του στους κακοτράχαλους ουράνιους δρόμους. Κι αυτός, όπως και οι άλλοι θεοί, προτιμούσε την ανθρωποθυσία ως έκφραση λατρείας. Με την πρόοδο του πολιτισμού, όμως, το ιερατείο προχώρησε σε πιο πρακτικές επιλογές: «Το αρνί μπορεί να αντικαταστήσει τον άνθρωπο, πρόσφερε αρνί σε αντάλλαγμα της δικής σου ζωής», αναφέρεται σε πινακίδα της εποχής. Πρόσφεραν και παρθένες για μιας νύχτας συντροφιά στον θεό. Και μια που ο θεός ούτε έτρωγε ούτε γυναικεία συντροφιά απολάμβανε, κρέας και παρθένες εξυπηρετούσαν τις ανάγκες των ιερέων. Στους αρχαίους Έλληνες, η θυσία έπρεπε να γίνει δημόσια. Οπότε οι ιερείς φύλαγαν για τους εαυτούς τους τα καλά μέρη κι έφερναν στους βωμούς τα εντόσθια και τα κόκαλα των ζώων.

Στη χριστιανική θρησκεία, ψωμί και κρασί αντικαθιστούν το σώμα και το αίμα του Χριστού. Και τα αρνιά ψήνονται στις αυλές. Για τον ιερέα, αν τύχει και περάσει την κατάλληλη ώρα, υπάρχει το πολύ κάποιο κοψίδι.

(protagon.gr, 8.4.2015)